

Fréttatilkynning

- Með viðaukasamningnum um Icesave hafa Bretar og Hollendingar náð að knýja fram grundvallarbreytingar á lögum Alþingis nr. 96/2009.
- Viðaukasamningarnir ganga þvert á mikilvægustu fyrirvara Alþingis.
- Ábyrgð ríkisins aftur orðin hluti af skilyrðislausum lánasamningum.
- Icesave lánasamningarnir eru aftur komnir í hrópandi ósamræmi við Brussel viðmiðin.

InDefence hópurinn hefur allt frá undirritun Icesave lánasamninganna við Bretland og Holland þann 5. júní s.l. haldið því fram að efnahagur Íslendinga standi ekki undir þeim ósanngjörnu og einhliða kröfum sem þar komu fram. Með samstöðu kjörinna fulltrúa þjóðarinnar á Alþingi í sumar tókst að reisa mikilvægt skjól fyrir íslensku þjóðina í formi fyrirvara við lánasamningana með lögum nr. 96/2009. Í 1. gr. laganna er skýrt tekið fram að skilyrði fyrir veitingu ríkisábyrgðar sé að bresk og hollensk stjórnvöld fallist á **alla** fyrirvara Alþingis. Með þessu voru fyrirvararnir óaðskiljanlegur hluti ríkisábyrgðarinnar samkvæmt lögnum.

Íslensk stjórnvöld hafa nú undirritað viðaukasamning við Icesave samningana. Þar með hafa þau farið út fyrir það samningsumboð sem fólst í lögum Alþingis nr. 96/2009. Hið sama gerðist við undirritun Icesave samninga þann 5. júní s.l. þegar stjórnvöld fóru út fyrir samningsumboð það sem Alþingi veitti með svokölluðum Brussel viðmiðum í þingsályktun þann 5. desember 2008.

Það er jákvætt að í viðaukasamningunum komi fram með beinum hætti að orkulindir þjóðarinnar standi ekki til fullnustu skulda vegna Icesave. Fjöldmörg önnur ákvæði viðaukasamningsins fela hins vegar í sér alvarleg frávík frá mikilvægum fyrirvörum Alþingis og eru með öllu óásættanleg fyrir Íslendinga, þ.á.m.:

- Viðaukasamningurinn felur í sér að hinn efnahagslegi fyrirvari um greiðsluhámark er nánast að engu orðinn. Samkvæmt fyrirvörum Alþingis átti 6% greiðslupakið jafnt við um vaxtagreiðslur og greiðslur af höfuðstól. Nú skulu vextir hins vegar greiðast að fullu óháð efnahagslegu ástandi á Íslandi og 6% greiðslupakið á einungis við ef heildargreiðslur eru hærrí en vaxtagreiðslur. Verði efnahagslegur samdráttur þarf ríkissjóður því samt að borga vaxtagreiðslur upp á allt að 10-15% af ríkistekjum til viðbótar tekjumissi vegna efnahagssamdráttarins. Nýju efnahagslegu fyrirvararnir veita því lítið skjól þegar mest á reynir og uppfylla því ekki Brussel viðmiðin um að tekið verði tillit til fordæmalausra aðstæðna á Íslandi.

- Heimild til að leita úrlausnar dómstóla er mun veikari í viðaukasamningnum en í núgildandi lögum. Hafa verður í huga þá mikilvægu staðreynd að lögsaga alls ágreinings tengdum Icesave samningum er ávallt í breskri lögsögu ef Alþingi staðfestir breytingalög við ríkisábyrgðina. Samkvæmt viðaukasamningnum þarf auk úrskurðar þar til bærs aðila að koma til efnislega samhljóða rágefandi álit EFTA eða forúrskurður Evrópusambandsins. Til viðbótar felur svo niðurstaða úrskurðaraðila ekki í sér bein áhrif á samninganna heldur verður það háð mati Breta og Hollendinga hvort og hvernig slík niðurstaða hafi áhrif. Með viðaukasamningunum hafa Bretar og Hollendingar í raun komið í veg fyrir að Íslendingar geti breytt skilyrðum Icesave samninganna með því að leita eftir niðurstöðu dómstóla.
- Með viðaukasamningum getur svokallaður "Ragnar Hall fyrirvari" aðeins orðið gildur, ef ráðgefandi álit EFTA dómstólsins er í samræmi við niðurstöðu íslenskra dómstóla. Ef EFTA veitir ekki ráðgefandi álit, sem gæti allt eins orðið niðurstaðan, mun Ragnar Hall fyrirvarinn ekki gilda. Með þessu hafna Bretar og Hollendingar í raun einum mikilvægasta fyrirvara Alþingis, sem lækkað gæti greiðslubyrði Íslands umtalsvert. Í þessu felst yfirlýsing um að þeir viðurkenni ekki lögsögu íslenskra dómstóla gagnvart lögspurningum sem alfarið lúta að íslenskum lögum.
- Fyrirvari Alþingis um að ríkisábyrgð skuli aðeins gilda til ársins 2024 fellur óbættur hjá garði. Í núgildandi fyrirvörum felst réttur til að ríkisábyrgðin falli einhliða niður ef viðræður um framlengingu hennar bera ekki árangur. Þessi vörn er nú horfin. Í stað þessara mikilvægu fyrirvara Alþingis eru í viðaukasamningi ríkisstjórnarinnar ákvæði um að greiðslur Íslands skuli eftir 2024 framlengjast sjálfkrafa um fimm ár í senn, á 5,5% vöxtum allan tímann, þar til skuldin er að fullu greidd. Hér verður að einnig að gæta að því að ef neyðarlögin standast ekki skv. niðurstöðu dómstóla er stórhætta á að Icesave lánið verði að eilífðarklafa á íslensku þjóðinni, tugi ára inn í framtíðina.
- Engar skýringar eru gefnar á því hvers vegna í lagafrumvarpi því sem liggur nú fyrir Alþingi er kippt út ákvæðum 6. og 7. gr. núgildandi laga um *eftirlit Alþingis annars vegar og skilmála ríkisábyrgðar gagnvart Tryggingarsjóði innstæðueigenda og fjárfesta* hins vegar. Þessi ákvæði fela í sér innanríkismál sem á engan hátt hafa áhrif á samninga við Bretland og Holland og er sá skilningur einmitt staðfestur í viðaukasamningnum. Ákvörðun um að fella út ákvæði 6. og 7. greina laga nr. 96/2009 virðist því vera einhliða ákvörðun ríkisstjórnar Íslands.

Alvarlegast er þó að viðaukasamningurinn virðist gera ráð fyrir því að fyrirvörum sem Alþingi hefur þegar sett með lögum sé stungið, með tilheyrandi frávikum á orðalagi, inn í viðaukasamninginn og þannig séu þeir ekki lengur virkir í sjálfstæðum lögum frá Alþingi. Með þessu hefur Bretum og Hollendingum tekist að knýja fram breytingar á settum lögum, breytingar sem Alþingi er nú gert að staðfesta. Sá viðaukasamningur sem ríkisstjórn Íslands hefur undirritað og tilheyrandi frumvarp um breytingar á lögum nr. 96/2009 eru brunaútsala á fyrirvörum Alþingis í Icesave málinu. Fyrirvörum sem settir voru til þess að Icesave samningar yrðu í samræmi við Brussel-viðmiðin.

Brussel viðmiðin hafa verið brjóstvörn Íslendinga í baráttu þeirra fyrir sanngjörnum Icesave samningum. Það er beinlínis rangt og niðurlægjandi fyrir Alþingi Íslendinga að sjá staðhæft í viðaukasamningunum að nú séu Icesave samningarnir í samræmi við Brussel viðmiðin. Fylgiskjöl A og B með þessari fréttatilkynningu sýna að það er fjarri lagi. Með þessari hagræðingu á sannleikanum brestur mikilvægur varnargarður Íslendinga gagnvart kröfum Breta og Hollendinga, því með þessu móti er tryggt að Íslendingar geti aldrei aftur borið fyrir sig Brussel viðmiðin.

Það er ekki síður niðurlægjandi fyrir þjóð og þing að fjármálaráðherra Íslands skuli undirrita yfirlýsingu með fjármálaráðherrum Hollands og Bretlands sem felur m.a. í sér að síðarnefndu ríkin heimili endurskoðun Alþjóða gjaldeyrissjóðsins á efnahagsáætlun Íslendinga. Sú sameiginlega yfirlýsing er ótvíræð sönnun þess að Bretar og Hollendingar líta svo á að fjárkúgun þeirra í gegnum AGS hafi borið fullan árangur. Frá þeirra sjónarmiði er nú fullnaðarsigur unninn í Icesave málinu og því óþarfi að halda málefnum Íslands hjá AGS í gíslingu. Það eitt ætti að nægja til að færa kjörnum fulltrúum þjóðarinnar heim sanninn um að í viðaukasamningi ríkisstjórnar Íslands við Breta og Hollendinga eru hagsmunir íslensku þjóðarinnar enn fyrir borð bornir.

Fylgiskjal A: Athugasemdir InDefence við innihald viðaukasamnings.

Fylgiskjal B: "Hvað stendur eftir?", Stefán Már Stefánsson, prófessor og Lárus Blöndal, hrl., Morgunblaðið 31. október 2009.
Birt með leyfi höfunda.

Nánari upplýsingar veita:

Eiríkur S. Svavarsson – eirikur@kvasirlogmenn.is, gsm: 897-8087

Jóhannes Þ. Skúlason – johannesthor@gmail.com, gsm: 664-8334

Um InDefence

In Defence of Iceland (InDefence) hópurinn var myndaður í byrjun október 2008 til að berjast gegn beitingu hryðjuverkalaga gegn Íslendingum og verja ímynd og hagsmuni Íslands á alþjóðavettvangi. Hópurinn hefur ítrekað bent á þær hættur sem Íslendingar stæðu frammi fyrir og þörfina fyrir aðgerðir. Meðal þess sem InDefence hefur reynt að vekja athygli á var mikilvægi þess að andmæla hryðjuverkalögunum, mikilvægi þess að kynna Evrópuríkjum málstað Íslendinga, hættunni sem fælist í því ef minnisblað vegna Icesave deilunnar yrði undirritað og mikilvægi þess að höfða mál til að verja rétt Íslands fyrir 7. janúar 2009. InDefence skipulagði stærstu undirskriftarsöfnun Íslandssögunnar og afhenti undirskriftir 83 þúsund manna gegn hryðjuverkalögunum við athöfn í breska þinginu í Lundúnum þann 17. mars 2009. Hreyfingin hefur tengsl við fjölmiðla sem og stjórnámálamenn víða um heim og margir forsvarsmenn InDefence eiga það sameiginlegt að hafa numið og starfað á Bretlandseyjum. Meðlimir hópsins hafa ólíkar skoðanir á stjórnálmum almennt.

Fylgiskjal A

Athugasemdir InDefence við innihald viðaukasamnings

Texti í töflum er úr samanburði á ákvæðum laga 96/2009 og innihaldi viðaukasamningsins, sem dreift var á blaðamannafundi ríkisstjórnarinnar þann 18. október 2009.

Grein laga - Fyrirvari

1. Ríkisábyrgð gildir til 5. júní 2024

Lyktir viðræðna ríkjanna – drög að viðaukasamningum

Engin tímatakörk ríkisábyrgðar. Gert áfram ráð fyrir að lán greiðist upp fyrir 2024. Ísland hefur rétt á að framlengja ef þörf krefur – en lán framlengist ennfremur sjálfkrafa ef eitthvað stendur eftir 2024. Lán rennur þá út 5. júní 2030 (og heimilt að framlengja um 5 ár í senn eftir það uns það er að fullu greitt).

Athugasemd InDefence:

Fyrirvarar Alþingis gerðu ráð fyrir því að teknar yrðu tímanlega upp viðræður við Breta og Hollendinga ef eitthvað yrði enn ógreitt 5. júní 2024. Ef ekki fengist viðunandi niðurstaða í þeim viðræðum gat Alþingi felld ríkisábyrgðina niður. Þetta þýðir að ef Ísland hefur ekki náð sömu þjóðarframleiðslu eftir 15 ár og hún var árið 2008 þá mun ekkert af Icesave láninu hafa verið greitt til baka og Alþingi hefur þá möguleika á að semja um eftirstöðvagnar eða greiða ekkert. Með þeim hætti áleit Alþingi að verið væri að taka tillit til fordæmalausra aðstæðna á Íslandi. Í þessu fólst ákveðin vörn fyrir Ísland t.d. ef hagvöxtur eykst lítið næstu árin og/eða neyðarlögin falla.

Viðaukasamningurinn veitir enga slíka vörn. Tímatakörk á ríkisábyrgð eru afnumin. Ef eitthvað er enn ógreitt 5. júní 2024 framlengist lánið (og þar með ríkisábyrgðin) sjálfkrafa um 5 ár í senn og svo koll af kolli þar til hvert pund og hver evra er að fullu greidd. Alþingi getur ekkert gert til að takmarka ríkisábyrgðina, jafnvel þótt allt fari á versta veg í efnahagsmálum Íslands eða ef neyðarlögin falla. Í samningnum frá 5. júní er Alþingi beinlínis bannað að breyta lögum sem áhrif geta haft á samninginn þar sem slíkt gefur heimild til gjaldfellingar á allri upphæðinni hvenær sem er á lánstímanum.

Niðurstaða: Fyrirvari Alþingis hefur verið felldur niður að öllu leyti, ríkisábyrgðin er án takmarka.

1. Kynna ber breskum og hollenskum stjórnvöldum fyrirvarana og þau verða að fallast á þá.

Bresk og hollensk stjórnvöld fallast á fyrirvarana með þeirri útfærslu sem kemur fram í viðaukanum. Íslenska ríkið og TIF fallast á þessa afgreiðslu málsins.

Athugasemd InDefence:

Fyrirvarar Alþingis: Í 1. grein laga nr. 96/2009 segir að kynna beri Bretum og Hollendingum fyrirvarana og að skilyrði Alþingis fyrir veitingu ríkisábyrgðar sé að þeir fallist á alla fyrirvarana. Fyrirvarar Alþingis veita því ekkert samningsumboð til framkvæmdavaldsins til þess að veita Bretum og Hollendingum afslátt á fyrirvörum.

Viðaukasamningurinn er því skýrt brot á 1. grein laga nr. 96/2009.

Niðurstaða: Bretar og Hollendingar hafa ekki fallist á alla fyrirvara Alþingis eins og gert er að skilyrði í 1. gr. laganna og því er ríkisábyrgð ekki í gildi. Ríkisstjórnin ætlast til að Alþingi staðfesti viðaukasamning sem er í raun brot á 1. grein laga nr. 96/2009 með því að samþykkja breytingalög sem fella 1. greinina úr lögum. Fyrirvari Alþingis hefur verið felldur niður að fullu.

1. Lánveitendur þurfa að viðurkenna að skuldbindingar TIF séu háðar sömu fyrirvörum og ríkisábyrgðin.

Lánasamningum er breytt þannig að skuldbindingar TIF og ríkisins falla algerlega saman.

Athugasemd InDefence:

Fyrirvarar Alþingis: Samkvæmt lögum nr. 96/2009 eru fyrirvararnir sem Alþingi setti óaðskiljanlegur hluti ríkisábyrgðarinnar.

Viðaukasamningurinn: Með viðaukasamningunum er þess gætt að ríkisábyrgðin sé löguð að licesave samningunum en ekki að samningarnir séu lagaðir að ríkisábyrgðinni.

Niðurstaða: Sá grundvallarmunur er á lánasamningunum frá 5. júní s.l. og fyrirvörum sem Alþingi setti með lögum nr. 96/2009 að samkvæmt lánasamningunum var ábyrgð ríkisins á skuldbindingum TIF skilyrðislaus að mestu og háð túlkun breskra dómstóla. Lög Alþingis nr. 96/2009 fólu hins vegar í sér að ríkisábyrgðin var skilyrt. Þannig kæmi ekki til hennar ef tiltekin atvik væru fyrir hendi. Þessu hefur nú verið breytt. Skuldbindingar ríkisins skulu vera þær sömu og tilgreindar eru í lánasamningunum frá 5. júní 2009 að teknu tilliti til ákvæða viðaukasamninganna.

2.1 Túlka ber lánasamningana í samræmi við hin umsömdu viðmið frá 14. nóvember 2008 (s.k. Brussel-viðmið).

Lánasamningarnir kveða á um að þegar samið var um þá var það gert í samræmi við hin umsömdu viðmið.

Athugasemd InDefence:

Fyrirvarar Alþingis miðuðu að því að lagfæra samninginn frá 5. júní 2009 að Brussel viðmiðunum þannig að ákveðin efnahagsleg og lagaleg vörn fælist í þeim fyrir Ísland. Fyrirvararnir voru settir vegna þess að samningurinn frá 5. júní var einhliða Bretum og Hollendingum í hag og í engu samræmi við Brussel viðmiðin sem Alþingi staðfesti í þingsályktunartillögu þann 5. desember 2008 og tiltóku að samið skyldi að teknu tilliti til fordæmislausra aðstæðna Íslands og með þeim hætti að efnahagslíf Íslands gæti risið upp að nýju.

Viðaukasamningurinn tiltekur að Icesave lánasamningarnir séu í samræmi við Brussel viðmiðin.

Niðurstaða: Að setja í viðaukasamninginn texta um að Icesave samningurinn frá 5. júní sé í samræmi við Brussel viðmiðin dugir ekki til að svo sé. Þetta ákvæði er hagræðing á sannleikanum og með ólíkindum að samninganefnd Íslands skuli hafa ljáð máls á því að skrifa undir það. Með því að skrifa undir að fullt tillit hafi verið tekið í samningnum til "fordæmislausra aðstæðna Íslands" er ríkisstjórnin búin að kasta frá sér öllum möguleikum á að halda því fram síðar á öðrum vettvangi ef þörf krefur, að ekki hafi verið tekið nægjanlegt tillit til erfiðra aðstæðna Íslendinga.

2.1 Samningsaðilar verði við rökstuddri og málefnalegri beiðni Íslands um endurskoðun samninganna samkvæmt ákvæðum þeirra.

Samningsaðilar ítreka að unnt sé að breyta lánasamningunum á grundvelli ákvæða þeirra um endurskoðun. Í sameiginlegri yfirlýsingu verður mælt fyrir um viðræður að beiðni aðilja og viðbrögð ef aðstæður hafa breyst.

Athugasemd InDefence:

Fyrirvörum Alþingis var ætlað að bæta stöðu Íslands gagnvart endurskoðunarákvæði samninganna frá 5. júní 2009. Í 16. grein þeirra segir að "sýni nýjasta IV. greinar úttekt Alþjóðagjaldeyrissjóðsins á stöðu Íslands að skuldaboli þess hafi hrakað til muna miðað við slíkt mat Alþjóðagjaldeyrissjóðsins frá 19. nóvember 2008" skuli "efnt til fundar og staðan rædd og íhugað hvort, og þá hvernig, breyta skuli samningi þessum til að hann endurspegli þá breytingu á aðstæðum sem um er að ræða."

Viðaukasamningnum fylgir yfirlýsing um þar sem aðildarlöndin sammælast um "að ræða að beiðni einhvers aðilanna um álitaeftni sem upp kunna að koma og bregðast við þeim eftir atvikum." Breytingar á lánasamningnum skulu þó háð ákvæðum 16. greinar upphaflegu samninganna.

Niðurstaða: Vandséð er að staða Íslands sé breytt til batnaðar með viðaukasamningnum og meðfylgjandi yfirlýsingu frá því sem var í fyrirvörum Alþingis. Enn skal miðað við IV. greinar úttekt AGS á stöðu Íslands og efna til viðræðna ef ástæða þykir til og ríkisstjórn Íslands óskar þess, en með yfirlýsingunni viðurkenna Bretar og Hollendingar þó á að setjast niður til viðræðna með Íslendingum að beiðni þeirra um "álitaefni sem upp koma". Til bóta má teljast að slík staðfesting fáiast, en alls óvíst að slíkar viðræður muni nokkru skila, sérstaklega í ljósi samningshörku Breta og Hollendinga hingað til.

2.2 Ekki verði gerð aðför í eignum sem Ísland þarf nauðsynlega á að halda til að starfrækja hlutverk sitt sem fullvalda ríki með viðunandi hætti. Sama eigi við um eignir íslenska ríkisins erlendis, þar á meðal eignir Seðlabanka Íslands, sem njóta verndar samkvæmt almennum reglum þjóðaréttur.

Aðilar staðfesta að afsal friðhelgi sky. lánasamningunum nái ekki til eigna Íslands sem njóta friðhelgi samkvæmt Vínarsáttmálanum, eigna á Íslandi sem eru ríkinu nauðsynlegar sem fullvalda ríkis, né eigna Seðlabanka Íslands.

Athugasemd InDefence:

Fyrirvarar Alþingis höfðu að markmiði að takmarka aðfararheimildir Breta og Hollendinga við greiðslufall gagnvart eignum íslenska ríkisins sem það þarf nauðsynlega á að halda til að starfrækja hlutverk sitt sem fullvalda ríki, eignum ríkisins erlendis, m.a. eignum Seðlabanka Íslands.

Viðaukasamningurinn staðfestir markmið fyrirvara Alþingis að þessu leyti.

Niðurstaða: Viðaukasamningurinn bætir réttarstöðu Íslands hvað þetta ákvæði varðar, frá því sem var í samningnum frá 5. júní 2009.

2.3 Hvergi verði haggð við óskoruðum yferráðum Íslands yfir náttúruauðlindum landsins og rétti handhafa íslensks ríkisvalds til að kveða á um nýtingu og skipan eignarhalds á þeim.

Aðilar staðfesta að ekkert í lánasamningunum hafi þá tilætlan eða þau áhrif að Ísland missi stjórn á náttúruauðlindum eða rétti til að kveða á um nýtingu og skipan eignarhalds á þeim.

Athugasemd InDefence:

Fyrirvarar Alþingis höfðu að markmiði að tryggja óskoruð yferráð Íslands yfir náttúruauðlindum landsins og tryggja rétt ríkisvaldsins til að kveða á um nýtingu og skipan eignarhalds á þeim.

Viðaukasamningurinn staðfestir markmið fyrirvara Alþingis að þessu leyti.

Niðurstaða: Viðaukasamningurinn bætir réttarstöðu Íslands hvað þetta ákvæði varðar, frá því sem var í samningnum frá 5. júní 2009. Rétt er þó að benda á hér að þeir efnahagslegu afarkostir sem í samningnum felast gætu allt eins leitt til þess að Íslendingar verði sjálfir knúnir til að afsala sér yfirráðum eða nýtingarrétti á auðlindum sínum í framtíðinni.

3. Efnahagsleg viðmið, þ.e. þak á greiðslur takmarkast við 4% af uppsöfnuðum hagvexti fyrir Bretland 2% af uppsöfnuðum hagvexti fyrir Holland. Uppsafnaður hagvöxtur er reiknaður frá 2008 til greiðsluárs.

Staðfest að greiðslur miðist við samanlagt 6% af uppsöfnuðum hagvexti. Tæknilegri útfærslu breytt. Ákveðið að þak innihaldi bæði höfuðstólsgreiðslur og vexti en þó þannig að vextir verði alltaf greiddir að lágmarki. Ennfremur staðfest að þakið gildir áfram eftir 2024.

Athugasemd InDefence:

Fyrirvarar Alþingis gerðu ráð fyrir því að heildargreiðslur Íslands vegna Icesave myndu einungis nema 6% af uppsöfnuðum hagvexti frá 2008 í erlendri mynt.

Viðaukasamningurinn gerir ráð fyrir því að vextir séu ávallt greiddir óháð uppsöfnuðum hagvexti. Þak á greiðslum á einungis við ef 6% greiðslur vegna uppsafnaðs hagvaxtar eru umfram vaxtagreiðslur.

Niðurstaða: Með viðaukasamningum er verið að auka áhættu Íslendinga verulega þar sem vaxtagreiðslur eru teknar út fyrir greiðslupakið. Verði efnahagslegur samdráttur eða stöðnun á næstu árum þarf ríkissjóður samt að borga vaxtagreiðslur upp á allt að 10-15% af ríkistekjum til viðbótar tekjumissi vegna efnahagssamdráttarins. Slíkur samdráttur gæti t.d. komið í kjölfarið á því að neyðarlögin verði dæmd ógild. Efnahagsleg ákvæði viðaukasamningsins veita því litla vörn þegar mest á reynir. Því er ekki hægt að líta svo á að viðaukasamningurinn uppfylli Brussel viðmiðin um að tekið verði tillit fordæmalausra aðstæðna á Íslandi.

Stefni í að lánsfjárhæð ásamt vöxtum verði ekki að fullu greidd í lok lánstímans vegna hinna efnahagslegu viðmiða skulu aðilar tímanlega eiga með sér viðræður um meðferð málsins og áhrif þess á samningana og skuldbindingar TIF.

Framlenging verður valkvæð á tímabilinu fram til 2024 en sjálfkrafa ef eitthvað stendur útaf í lok lánstíma. Ekki gert ráð fyrir sérstökum viðræðum um þetta efni.

Athugasemd InDefence:

Fyrirvarar Alþingis Fyrirvarar Alþingis gerðu sérstaklega ráð fyrir því að mögulega yrði hætt yrði að borga eftir 2024 með því að skuldin myndi falla niður við takmörkun Alþingis á ríkisábyrgð eftir þann tíma ef viðræður skiluðu ekki árangri. Þetta myndi gefa Íslandi tækifæri til að semja um hugsanlega greiðslu þess sem eftir stæði miðað við framtíðarhorfur efnahagslífsins á þeim tíma.

Viðaukasamningurinn tiltekur að greiðslur Íslands skuli eftir 2024 framlengjast sjálfkrafa um fimm ár í senn, á 5,5% vöxtum allan tímann, þar til skuldin er að fullu greidd. Ísland er því samkvæmt viðaukasamningnum t.d. ekki varið fyrir því ef neyðarlögin standast ekki umfjöllun dómstóla og því er hætt á að Icesave lánið verði að eilífðarklafa á íslensku þjóðinni, tugi ára inn í framtíðina. Allt lánið mun verða greitt til baka sama hversu langan tíma það tekur.

Niðurstaða: Fyrirvari Alþingis um að ríkisábyrgð skuli aðeins gilda til ársins 2024 fellur einfaldlega niður í heild. Ekkert stendur eftir af innihaldi eða markmiðum hans í núverandi viðaukasamningi, og áhætta Íslands er því miklu meiri samkvæmt viðaukasamningnum en skv. nógildandi fyrirvörum.

4.1 Ríkisábyrgð bundin því skilyrði að fáist síðar úr því skorið að aðildarríki EES beri ekki ábyrgð gagnvart innstæðueigendum vegna lágmarkstryggingar, þar á meðal við kerfishrun á fjármálamarkaði, fari fram viðræður um áhrif á lánasamningana og skuldbindingar ríkisins. Fari þær ekki fram eða leiði þær viðræður ekki til niðurstöðu geti Alþingi takmarkað ríkisábyrgð í eðlilegu samræmi við tilefnið.

Tekið verður fram í frumvarpi til breytinga á l. nr. 96/2009 íslenska ríkið viðurkenni ekki að því hafi borið skylda til að ábyrgjast greiðslu lágmarkstryggingar til innstæðueigenda. Fáist síðar úr slíku álitafni skorið skuli efnt til viðræðna. Í sameiginlegri yfirlýsingu er hnykkt á því að hver og einn aðili samninganna geti einhliða knúið fram viðræður um breyttar aðstæður sem leiði mögulega til viðbragða.

Athugasemd InDefence:

Fyrirvarar Alþingis gerðu ráð fyrir að fengist úr því skorið fyrir þar til bærum aðila að Íslendingar bæru ekki ábyrgð gæti Alþingi takmarkað ríkisábyrgð í samræmi við tilefnið að undangengnum árangurslausum viðræðum. Í þessu fólst mikilvæg vörn fyrir Íslendinga ef Bretar og Hollendingar sætu rammir við sinn keip í slíkum viðræðum.

Viðaukasamningurinn fjarlægir algerlega þessa vörn. Nú er aðeins kveðið á um að komi þessar aðstæður upp geti "hver og einn aðili ... einhliða knúið fram viðræður sem **leiði mögulega til viðbragða.**" Ísland getur því knúið fram viðræður, en skili þær viðræður engum árangri gildir samningurinn áfram þar til hver króna er greidd.

Tekið verður fram í lögnum [96/2009] að ekkert í lögnum feli í sér "viðurkenningu á því að íslenska ríkinu hafi borið skylda til að ábyrgjast greiðslu lágmarkstryggingar til innstæðueigenda" Icesave reikninga. Að taka slíkt fram í íslenskum lögum hefur þó takmarkað eða jafnvel ekkert raungildi þegar í viðaukasamningnum sjálfum stendur skýrum stöfum annars vegar að "Alþingi hefur með lögnum um ríkisábyrgð ... [nr. 96/2009] samþykkt þá ábyrgð sem íslenska ríkið tekur á sig samkvæmt upprunalega lánessamningnum" [viðaukasamningur: "Bakgrunnur"- C liður], og hins vegar að ríkisstjórn Íslands muni "leggja fyrir Alþingi frumvarp ... um að íslenska ríkið fái heimild án skilyrða og fyrirvara til að taka á sig ábyrgð ... og um hverja þá heimild aðra sem þarf til að tryggja að skuldbindingar Tryggingarsjóðs innstæðueigenda og íslenska ríkisins... séu lögmætar, gildar, bindandi og fullnustuhæfar" [viðaukasamningur: gr. 2.1.2(a)].

Niðurstaða: Bretar og Hollendingar hafa byggt kröfu sína hingað til á vafasömum lagalegum grunni. Miðað við samningshörku og ósveigjanleika þeirra í Icesave málinu og samningaviðræðum til þessa, þrátt fyrir svo vafasaman grunn, verður það að teljast helber óskhyggja að þegar þessi ríki hafa fengið undirskrifað lögformlegt skuldabréf til að byggja kröfur sínar á verði skyndilega komið annað og jákvæðara hljóð í strokkinn. Það er mikilvægt að gera sér grein fyrir þessari staðreynd núna, því að þessi óskhyggja er grundvöllur þessa ákvæðis viðaukasamningsins. Staðreyndin er sú að samkvæmt viðaukasamningnum - jafnvel þótt svo ólíklega vildi til að dómstólaleiðin yrði farin og þótt hún leiddi til jákvæðrar niðurstöðu fyrir Ísland - þá getur Alþingi ekki lengur takmarkað skuldbindinguna í samræmi við það, heldur mun það aðeins geta leitt til viðræðna við samningsaðila sem hafa margsynt í verki þá staðföstu ætlan sína að fá hverja krónu borgaða til fulls. Samkvæmt viðaukasamningnum afsala Íslendingar sér því algerlega réttinum til að nýta sér jákvæða niðurstöðu dómstóla í þessu efni.

Auk þessa er ákvæði frumvarpsins um að ekkert í lögnum feli í sér viðurkenningu á ábyrgð Íslands í besta falli haldlítið þegar fyrir liggur undirrituð yfirlýsing formi lögformlegs skuldabréfs um að Ísland taki samt sem áður á sig þessa ábyrgð.

Fyrirvari Alþingis hefur því verið felldur niður í raun.

4.2. Ríkisábyrgð takmarkast við að TIF láti reyna á rétt hæð krafna sinna. Fari svo, skuli teknar upp viðræður milli aðila. Fari þær ekki fram eða leiði ekki til niðurstöðu geti Alþingi takmarkað ríkisábyrgð.

Fallist á þetta atriði, þannig að liggi fyrir ráðgefandi álit EFTA dómstólsins um að sérstakur forgangur TIF stríði ekki gegn EES-rétti, þá er vikið til hiðar viðkomandi ákvæði samninganna í samræmi við það án sérstakra viðræðna.

Athugasemd InDefence:

Fyrirvarar Alþingis tiltóku að TIF skyldi láta reyna á rétt hæð krafna sinna og að ríkisábyrgð skyldi takmarkast við úrskurð í slíku máli. Færi svo gæti Alþingi takmarkað ríkisábyrgð ef viðræður yrðu árangurslausar eða færu ekki fram.

Viðaukasamningurinn tiltekur ekki að UK og Holland "fallist á þetta atriði", heldur aðeins að þeim sé "kunnugt um að TIF kunnir að láta reyna á" rétt hæð krafna sinna fyrir dómstólum.

Auk þess er bætt við hamlandi ákvæði fyrir Ísland, þ.e. að til viðbótar niðurstöðu íslenskra dómstóla skal nú einnig liggja fyrir ráðgefandi álit EFTA dómstólsins sem sé í samræmi við niðurstöðu íslenskra dómstóla.

Niðurstaða: Réttarstaða Íslands er stórlega skert í viðaukasamningnum miðað við það sem var í fyrirvörum Alþingis. Svokallaður 'Ragnar Hall fyrirvari' getur skv. viðaukasamningnum aðeins orðið gildur, ef til viðbótar niðurstöðu íslenskra dómstóla liggja einnig fyrir ráðgefandi álit EFTA dómstólsins sem sé í samræmi við niðurstöðu íslensku dómstólanna. Með þessu hafna Bretar og Hollendingar í raun mikilvægum fyrirvara, sem lækkað gæti greiðslubyrði Íslands umtalsvert, og lýsa því jafnframt yfir að þeir viðurkenni ekki lögsögu íslenskra dómstóla gagnvart lögspurningum sem alfarið lúta að íslenskum lögum. Möguleikar Alþingis á að takmarka ríkisábyrgð í kjölfar jákvæðs dómsúrskurðar fyrir TIF falla algerlega niður skv. viðaukasamningnum. Þar fyrir utan er þess gætt að Ragnar Hall fyrirvarinn, sem var sjálfstæður fyrirvari í lögum frá Alþingi en ekki hluti licesave samninganna sé ekki lengur í lögum heldur sé aðeins að finna með almennu og óljósu orðalagi í viðaukasamningunum. Gefi EFTA dómstóllinn af einhverjum ástæðum ekki álit mun Ragnar Hall fyrirvarinn ekki gilda. Ísland ber því allt tjón ef EFTA dómstóllinn t.d. telur slíkt álit ekki á sínu verksviði. Fyrirvari Alþingis hefur því verið stórlega skertur og markmið hans í raun fellt niður.

5.-8.

Aðilar staðfesta að þessi ákvæði varði

eingöngu innanlandsmál og hafi ekki áhrif á samningana.

Athugasemd InDefence:

Engar skýringar eru gefnar á því hvers vegna í lagafrumvarpi því sem liggur nú fyrir Alþingi er kippt út ákvæðum 6. og 7. gr. núgildandi laga um *eftirlit Alþingis annars vegar og skilmála ríkisábyrgðar gagnvart Tryggingarsjóði innstæðueigenda og fjárfesta* hins vegar. Þessi ákvæði fela í sér innanríkismál sem á engan hátt hafa áhrif á samninga við Bretland og Holland og er sá skilningur einmitt staðfestur í viðaukasamningnum. Ákvörðun um að fella út ákvæði 6. og 7. greina laga nr. 96/2009 virðist því vera einhliða ákvörðun ríkisstjórnar Íslands.

Fylgiskjal B

"Hvað stendur eftir?"

Stefán Már Stefánsson, prófessor og Lárus Blöndal, hrl.,
Morgunblaðið 31. október 2009. Birt með leyfi höfunda.

Með lögum nr. 96/2009 sem samþykkt voru 2. september sl. samþykkti Alþingi ríkisábyrgð vegna hinna svokölluðu Icesave-lánasamninga. Samþykki Alþingis var með nokkrum veigamiklum fyrirvörum sem í reynd gerbreyttu þeim hugmyndum sem fram komu í lánasamningunum sem undirritaðir voru 5. júní sl. Varð þetta niðurstaða margra vikna vinnu alþingismanna til að ná sáttum í þessu máli. Það kom þó skýrt fram í þjóðfélagsumræðunni að fjölmargir töldu engu að síður of langt gengið í veitingu ríkisábyrgðar. Lítið bar hins vegar á því að menn teldu of skammt gengið.

Sá grundvallarmunur er á lánasamningunum frá 5. júní sl. og fyrirvörunum sem fram koma í lögum 96/2009 að samkvæmt lánasamningunum var ábyrgð íslenska ríkisins á skuldbindingum Tryggingarsjóðsskilyrðislaus að mestu og háð túlkun breskra dómstóla. Í vissum tilvikum gátu íslensk stjórnvöld þó óskað endurskoðunar en gagnaðili var hinsvegar ekki að neinu leyti bundinn af þeirri ósk. Lög nr. 96/2009 fólu hins vegar í sér að ábyrgð íslenska ríkisins varð skilyrt og því hefði ekki komið til hennar eða ábyrgðin takmarkast verulega ef tiltekin atvik gerðust, sbr. síðar. Hin skilyrta ábyrgð ríkisins taldist eðlileg og rökrétt með hliðsjón af því að íslenska ríkið hefur ekki viðurkennt skuldbindinguna sjálfa og hefur að auki ýmislegt að athuga við fjárhæð hennar. Þessa hugsun má einnig orða þannig að skilyrðislaus ríkisábyrgð við þessar aðstæður sé lögfræðilega ótæk niðurstaða.

Fyrirvararnir

Rétt er að rifja upp hvaða breytingar/fyrirvarar höfðu mesta þýðingu til að takmarka ábyrgð ríkisins samkvæmt lögnum.

1. Gildistími ábyrgðarinnar var tímabundinn til 5. júní 2024. Eftir það féll hún niður.
2. Sett voru efnahagsleg viðmið sem takmörkuðu ábyrgð ríkisins við ákveðið hámark af vexti vergrar landsframleiðslu á hverju ári. Þetta átti að tryggja að greiðslur yrðu ávallt innan greiðsluþols íslenska ríkisins. (Nefndarálit meirihluta fjárlaganefndar 19/8 2009, þingskjal 335)
3. Gerður var fyrirvari um það að Ísland hafi ekki fallið frá þeim rétti sínum að fá úr því skorið hvort aðildarríki EES-samningsins beri ábyrgð gagnvart innistæðueigendum við fall banka. Ákvæðið miðaði að því að fengist sú niðurstaða hjá þar til bærum úrskurðaraðila, sem gæti t.d. verið íslenskur dómstóll, að slík skylda væri ekki til staðar að einhverju leyti eða öllu, þá gæti íslenska ríkið losnað undan ábyrgðinni samkvæmt því.

4. Þá miðaðist ábyrgðin við að farið yrði að íslenskum lögum við uppgjör og úthlutun eigna úr Landsbanka Íslands. Var ábyrgðin takmörkuð við að látið yrði á það reyna hvort kröfur Tryggingarsjóðs innstæðueigenda og fjárfesta gengju ekki samkvæmt íslenskum lögum framfar öðrum hlutum krafna vegna sömu innstæðu við úthlutun úr búi Landsbankans. Yrði niðurstaðan tryggingarsjóðnum í hag skyldi ábyrgð íslenska ríkisins lækka samsvarandi.

Sú hugsun sem bjó að baki fyrirvörnum má segja að hafi fyrst og fremst lotið að því að tryggja réttarstöðu Íslands. Í fyrsta lagi með því setja þessi tímamörk þannig að margar kynslóðir Íslendinga þurfi ekki að gjalda bankahrunsins. Í öðru lagi að takmarka greiðsluskyldu íslenska ríkisins þannig að því væri mögulegt að standa undir þeim skuldbindingum sem ríkisábyrgðinni fylgir. Í þriðja lagi að reyna að fá hnekk ábyrgð íslenska ríkisins á innistæðum áður en til greiðslu af lánasamningunum kæmi. Í fjórða lagi að tryggja að réttarstaða krafna Tryggingarsjóðs innstæðueigenda við úthlutun úr búi Landsbankans sé ekki skert með lánasamningunum og þar með aukið á greiðsluskuldbindinguna.

Nýja frumvarpið

Nú er komið fram nýtt frumvarp sem gerir ráð fyrir breytingu á lögum nr. 96/2009 frá 2. september sl. Þó skammt sé um liðið síðan Alþingi samþykkti lögin um ríkisábyrgðina eru breytingarnar verulegar. Sú grundvallarbreyting hefur orðið samkvæmt frumvarpinu að snúið er til baka til fyrra horfs, þ.e. ábyrgð ríkisins er nú aftur orðin hluti af lánasamningunum, dómssvald til að túlka samningana fellur undir breska dómstóla og ábyrgð íslenska ríkisins er aftur orðin skilyrðislaus.

Áhugavert er að skoða hvernig fer fyrir þessum veigamestu fyrirvörum sem hér að framan eru taldir ef frumvarpið verður samþykkt:

1. Tímabinding ábyrgðarinnar er felld út. Ríkisábyrgðin er sem sagt ótímabundin. Margar kynslóðir Íslendinga gætu því orðið ábyrgar fyrir Icesave-skuldbindingunum.
2. Efnahagslegu viðmiðunum er breytt verulega. Þannig skal ávallt greiða vexti óháð því hvort hagvaxtaraukning verður á Íslandi eða ekki. Fjárhæð vaxtanna hleypur á mörgum tugum milljarða kr. á ári a.m.k. fyrstu árin. Hafi meirihluti fjárlaganefndar og þeirra ráðgjafar reiknað rétt þegar þessi fyrirvari um greiðsluhámark var settur inn í lögin um ríkisábyrgðina, er ljóst að þessar fjárhæðir eru líklega umfram það sem þjóðarþúið getur borið. Það þýðir að þjóðin getur væntanlega ekki staðið undir þessari ríkisábyrgð.
3. Íslenska ríkið getur ekki tryggt að ríkisábyrgðin falli niður jafnvel þó þar til bær úrskurðaraðili kæmist að þeirri niðurstöðu að ríkið bæri ekki ábyrgð á innistæðum. Samkvæmt frumvarpinu skal ríkisábyrgð vera bundin þeim fyrirvara að viðræður fari fram milli Íslands og viðsemjenda þess um áhrif slíkrar niðurstöðu á lánasamningana og skuldbindingar ríkisins. Bretar og Hollendingar eru auðvitað ekki bundnir af þessum ákvæðum og samkvæmt lánasamningunum er ábyrgð íslenska ríkisins skilyrðislaus eins og áður sagði. Íslenska ríkið á það því alfarið undir breskum og hollenskum stjórnvöldum hvert framhald málsins verður. Niðurstaða dómstóla

breytir því engu um Icesave ábyrgðina verði þetta frumvarp samþykkt nema Hollendingar og Bretar samþykki það.

4. Samkvæmt frumvarpinu er ekki lengur gert ráð fyrir að ríkisábyrgðin takmarkist við að úthlutun og uppgjör á eignum Landsbankans fari fram samkvæmt íslenskum lögum eins og þau verða skýrð af dómstólum landsins. Látið er duga að setja inn í viðaukasamninginn við Breta að þeim sé kunnugt um að Tryggingarsjóður innstæðueigenda kunni að leita úrskurðar um hvort hans kröfur gangi frammar öðrum kröfum vegna sömu innlána. Eins og áður segir eru skuldbindingar íslenska ríkisins hins vegar skilyrðislausar samkvæmt lánasamningnum og við túlkun hans gilda bresk lög. Af þessum sökum verður ekki séð að neitt lögfræðilegt hald sé í þessu ákvæði viðaukasamningsins við Breta að þessu leyti og fyrirvarinn því orðinn marklaus gagnvart þeim.

Í viðaukasamningnum við Hollendingana er því haldið opnu að hægt sé að bera málið undir íslenska dómstóla en með þeim fyrirvara þó að niðurstaða viðkomandi dómstóls sé ekki í andstöðu við ráðgefandi álit EFTA-dómstólsins sem á að afla. Augljóslega er mun meira hald í þessu ákvæði. Á hitt ber þó að líta að verulega stærri hluti krafna á tryggingarsjóðinn er í gegnum samninginn við Breta.

Niðurstaðan

Niðurstaða þessa samanburðar er afdráttarlaus. Þeir fyrirvarar sem mestu skiptu til að takmarka ríkisábyrgðina vegna Icesave-samninganna eru nánast að engu orðnir út frá lögfræðilegu sjónarhorni. Skuldbindingar íslenska ríkisins eru á ný orðnar óljósar og ófyrirsjáanlegar bæði hvað varðar fjárhæðir og tímalengd.

Vera kann að Alþingi samþykki umrætt frumvarp engu að síður og þá út frá öðrum brýnum sjónarmiðum en lögfræðilegum. Um það verður ekki rætt hér. Hins vegar er ljóst að fyrirvararnir sem settir voru fyrir ríkisábyrgðinni í haust geta ekki verið réttlæting fyrir því að samþykkja ríkisábyrgðina samkvæmt fyrirliggjandi frumvarpi.

Stefán Már Stefánsson, lagaprófessor
Lárus L. Blöndal, hæstaréttarlögmaður